

**Απόπειρα συνάντησης Αθωνιτών ηγουμένων με τον αυτοκράτορα
Βασίλειο Β΄ (976-1025). Ορισμένες παρατηρήσεις***

Στον Βίο του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη περιγράφεται με αρκετές λεπτομέρειες η προσπάθεια ορισμένων Αγιορειτών ηγουμένων να συναντήσουν τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄ (976-1025), προκειμένου να διαβάλουν και να συκοφαντήσουν σε αυτόν τον όσιο Αθανάσιο. Στην απόπειρά τους αυτή κατάφεραν και αρχικά πήραν με το μέρος τους τον πρώτο του Όρους Ιωάννη Φακηνό.

Όπως εξηγείται στον Βίο, οι εν λόγω ηγούμενοι καταλήφθηκαν από «ἔρωτα φιλαρχίας»¹. Είχαν τη γνώμη πως υποβαθμιζονταν, πως έρχονταν σε δεύτερη θέση και πως δεν απολάμβαναν την ίδια αξία και τιμή σε σχέση με τους «παλαιούς γέροντες». Για το γεγονός ότι έφεραν κατά την αντίληψή τους «τὰ δευτερεῖα» της τιμής και για αυτή τους την «ἀφάνεια» και «ἀδοξία» θεώρησαν υπεύθυνο τον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη².

Ο όσιος Αθανάσιος, με την ίδρυση της μεγάλης κοινοβιακής μονής της Λαύρας το 961-963³, γρήγορα αναδείχθηκε σε μία σπουδαία μορφή

* Ανακοίνωση στο ΛΕ΄ Πανελλήνιο Ιστορικό Συνέδριο (Θεσσαλονίκη, 30 Μαΐου – 1 Ιουνίου 2014).

¹. Διήγησις τοῦ βίου καὶ τῶν διακρίσεων καὶ οἰκονομιῶν καὶ θαυμάτων τοῦ οσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ [BHG³ 187], ἐκδ. J. Noret, *Vitae duae antiquae sancti Athanasii Athonitae* [Corpus Christianorum Series Graeca 9], Leuven 1982, σ. 1-124 (στο ἐξῆς: *Βίος Αθανασίου Α*), σ. 100, §209.2-3: «Ἐάλωσάν ποτε φιλαρχίας ἔρωτι τῶν τοῦ ὄρους ἡγουμένων τινές ...». – *Βίος καὶ ἀγῶνες καὶ μερικὴ θαυμάτων διήγησις τοῦ οσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ* [BHG³ 188], ἐκδ. J. Noret, ὁ.π., σ. 125-213 (στο ἐξῆς: *Βίος Αθανασίου Β*), σ. 194, §58.1-2: «Τινὲς τῶν τοῦ ὄρους ἡγουμένων, φιλαρχίας ἔρωτι κρατηθέντες».

². *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 100, §209.2-11. – *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 194, §58.1-7. – P. Lemerle - A. Guillou - N. Svoronos - Denise Papachryssanthou (ἐκδ.), *Actes de Lavra*, τ. I: *Des origines à 1204* [Archives de l'Athos V], Paris 1970, σ. 46 (στο ἐξῆς: *Actes de Lavra I*).

³. Αναλυτικά για την ίδρυση της μονής Μεγίστης Λαύρας βλ. *Actes de Lavra I* 33-36. – Ι. Π. Μαμαλάκης, *Το Ἅγιον Ὄρος (Ἄθως) δια μέσου των αἰώνων* [Μακεδονική

της Αθωνικής πολιτείας. Στο *Τυπικό του Τσιμισκή* (972) αναγνωρίζονται ως η πρώτη προσωπικότητα μετά την αρχή του Όρους, τον πρώτο, και πριν από τον περίφημο ασκητή Παύλο τον Ξηροποταμίτη. Συγκεκριμένα, στη σύναξη κατά την εορτή της Κοιμήσεως της Θεοτόκου προσερχόταν ο πρώτος συνοδευόμενος από τρεις ακολούθους, ο όσιος Αθανάσιος από δύο, ενώ ο Παύλος από έναν⁴. Επιπλέον η Λαύρα, μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα από την ίδρυσή της, είχε εξασφαλίσει –χάρη και στην αυτοκρατορική εύνοια– δωρεές και επιχορηγήσεις, καθώς και μια σημαντική κτηματική περιουσία⁵, ενώ ο αριθμός των μοναχών της από ογδόντα το 964 ανερχόταν πλέον στις αρχές της δεκαετίας του 970 στους εκατόν είκοσι⁶.

Οι παραπάνω λοιπόν πατέρες (των οποίων τα ονόματα δεν αναφέρονται στον Βίο του οσίου Αθανασίου) πλησίασαν τον πρώτο του Όρους Ιωάννη Φακηνό, τον εξαπάτησαν με δόλιο τρόπο, καθώς ήταν «άπλοϊκός ... και άρχαιος» και τον έπεισαν –χρησιμοποιώντας τον ως «προκάλυμμα της ίδιας κακίας»– να τεθεί επικεφαλής σε μία αποστολή προς τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄, στην οποία σκοπό είχαν να συκοφαντήσουν τον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη⁷. Ας σημειωθεί ότι ο

Βιβλιοθήκη 33], Θεσσαλονίκη 1971, σ. 48-62 (στο εξής: Ι. Μαμαλάκης, *Άγιον Όρος*). – Διονυσία Παπαχρυσάνθου, *Ο Αθωνικός Μοναχισμός. Αρχές και οργάνωση*, Αθήνα 1992, σ. 207-211 (στο εξής: Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός*). – Γ. Χρ. Χαριζάνης, *Η ίδρυση και οι απαρχές λειτουργίας της Αθωνικής Πολιτείας*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 89-91 (στο εξής: Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία*). Όσον αφορά τον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη βλ. Ν. Ν. Μπιλάλης, *Ο Όσιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης*, τ. Α΄: *Ο Βίος του οσίου. Ιστορική βιογραφία επί τη βάσει των αρχαίων βίων και λοιπών πηγών μετά πολλών σημειώσεων και εικόνων*, Άγιον Όρος - Αθήνα 1975.

⁴. *Τυπικόν τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως Ἰωάννου τοῦ Τζιμισκῆ*, ἐκδ. Ph. Meyer, *Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster*, Amsterdam 1965 (α΄ έκδοση Leipzig 1894), σ. 142.24-33. – Denise Papachryssanthou (ἐκδ.), *Actes du Prôtaton* [Archives de l' Athos VII], Paris 1975, αρ. 7 (Τυπικόν Τζιμισκή), σ. 209.25-26 και 210.27-30. – Ι. Μαμαλάκης, *Άγιον Όρος* 57. – Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 264 σημ. 48. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 103.

⁵. Βλ. *Actes de Lavra I* 56 κ.ε. – Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 221-226. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 94-95, 110-112.

⁶. *Τυπικόν ἤτοι κανονικόν τοῦ οσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀθανασίου τοῦ ἐν τῷ Ἄθῳ*, ἐκδ. Ph. Meyer, *Die Haupturkunden* (ό.π.), σ. 114.28-33: «Ἐντελλόμεθα δὲ πρὸς τοῖς ὀγδοήκοντα μοναχοῖς τοῖς ἀπὸ τῆς τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως τοῦ κυροῦ Νικηφόρου (Β΄ Φωκά, 963-969) διαταγῆς ἐν τῷ εὐσεβεῖ χρυσοβουλλίῳ αὐτοῦ τεθεῖσι καὶ ἑτέραν ἀριθμοῦ προσθήγην μοναχῶν τεσσαράκοντα προστεθῆναι ὡς εἶναι τὸν ἀμφοτέρων τῶν μοναχῶν ἀριθμὸν ἑκατὸν εἴκοσι, μετὰ τῶν ἐν τῷ μετοχίῳ καθεζομένων». – Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 254. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 101.

⁷. *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 100, §209.9-11 και 101.12-22. – *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 194, §58.7-14. – *Actes de Lavra I* 46. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 109.

Βασίλειος Β΄ βρισκόταν τότε «*ἐν Μακεδονίᾳ*», όπου «*τὰς δυνάμεις ἀνέπαυεν, ὅτε τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους ἡτοιμάζετο πόλεμον*»⁸.

Πράγματι οι εν λόγω Αθωνίτες ηγούμενοι και ο Ιωάννης Φακιηός πήραν τον δρόμο που οδηγούσε στον αυτοκράτορα, όμως προς μεγάλη τους έκπληξη συνάντησαν στη διαδρομή τον όσιο Αθανάσιο που με συνοδεία μοναχών επέστρεφε από εκεί, καθώς είχε ήδη συναντηθεί μαζί του. Οι ηγούμενοι έχασαν τα λόγια τους και αναζητούσε ο καθένας προφάσεις και δικαιολογίες. Ο πρώτος ντράπηκε. Ομολόγησε στον όσιο Αθανάσιο το σχέδιο που είχε οργανωθεί εναντίον του, μετανόησε, ζήτησε συγχώρηση κι έτσι έγινε «*τῆς ὑγιαίνουσας μερίδος*»⁹. Παρά τα όσα είχαν συμβεί, οι συγκεκριμένοι Αθωνίτες πατέρες συνέχισαν την πορεία τους προς τον αυτοκράτορα, όμως για κακή τους τύχη έπεσαν «*Τούρκων γὰρ χερσίν, οὐ πολεμίων ..., ἀλλ' ὑποσπόνδων βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ ...*»¹⁰. Σύμφωνα με τον Βίο Β του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη, οι προαναφερόμενοι έπεσαν «*οὐ πολεμίους ... ἔθνεσιν ἀλλὰ ταῖς τῶν Τούρκων χερσίν εἰρήνην ἐχόντων τοτηνικαῦτα μεθ' ἡμῶν καὶ τὸν βασιλέα φοβουμένων*»¹¹. Οι «*Τούρκοι*» τους έγδυσαν από τα ενδύματά τους και τους άφησαν «*γυμνοὺς ... ἐν ὁδῷ μέση*». Ήταν τέτοια όμως η φιλανθρωπία και αγαθότητα του οσίου Αθανασίου, που, όταν οι «*κατήγοροί*» του εμφανίσθηκαν μπροστά του, τους έντυσε και τους συγχώρησε και έτσι όλοι μαζί «*χαίροντες*» γύρισαν πίσω στα κελλιά τους¹².

Με τους ανταγωνισμούς και τις αντιζηλίες ανάμεσα στους Αθωνίτες και στον όσιο Αθανάσιο δεν θα ασχοληθούμε περισσότερο, ούτε θα εξετάσουμε σε τούτο το σημείο τα βαθύτερα αίτιά τους. Από όλα όσα αναφέραμε όμως ανωτέρω προκύπτουν ορισμένα ερωτήματα, η απάντηση των οποίων αποτελεί στόχο της παρούσας εργασίας: 1^{ov}) Πότε ακριβώς χρονολογείται η συγκεκριμένη προσπάθεια των Αθωνιτών ηγουμένων να συναντήσουν τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄; 2^{ov}) Πού βρισκόταν εκείνος και ποια ήταν τα σχέδιά του; και 3^{ov}) Ποιοι ήταν οι λεγόμενοι «*Τούρκοι*», τους οποίους αναφέρει ο Βίος του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη;

⁸. *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 101, §210.1-4. - *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 194, §58.14-17: «*Ἐπεὶ οὖν τότε ὁ αἰοίδιμος ἐν βασιλεῦσι Βασίλειος, κατὰ τῶν βαρβάρων ἐκστρατευσάμενος, ἐν Μακεδονίᾳ τότε διανέπαυε τὸν στρατὸν ...*». - *Actes de Lavra I* 46.

⁹. *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 101, §210.4-20. - *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 194, §58.17-23 και 195.24-29. - *Actes de Lavra I* 46.

¹⁰. *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 102, §211.1-8. - *Actes de Lavra I* 46.

¹¹. *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 195, §58.36-43.

¹². *Βίος Αθανασίου Α*, σ. 102, §211.8-28. - *Βίος Αθανασίου Β*, σ. 195, §58.43-52. - *Actes de Lavra I* 47.

1. Κατ' αρχάς, όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, το χαρακτηριστικό αυτό επεισόδιο της απόπειρας των εν λόγω Αθωνιτών ηγουμένων να συναντήσουν τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β' τοποθετείται χρονικά γενικά στην τελευταία δεκαετία του 10^{ου} αι.¹³. Ο πρώτος Ιωάννης Φακηνός που ήταν επικεφαλής της αποστολής των Αθωνιτών προς τον αυτοκράτορα ασκούσε το αξίωμά του μεταξύ του Νοεμβρίου 991 και του Οκτωβρίου 996¹⁴.

Ειδικότερα, τον Νοέμβριο του 991 ο Ιωάννης Φακηνός υπέγραψε μαζί με άλλους Αθωνίτες ηγουμένους ένα έγγραφο («*έγγραφος [και ένυπόγραφος] άσφάλεια*»), με το οποίο παραχωρούνταν στον όσιο Αθανάσιο και στη Λαύρα του «*είς τὸ καλλιεργήσαι ... και φιλοκαλήσαι*» ο τόπος του Πλατύ στα Στυλάρια, στα σύνορα της αθωνικής χερσονήσου¹⁵. Μερικά χρόνια αργότερα, τον Οκτώβριο του 996, πάλι με ηγουμένους του «*άγιου όρους*» υπέγραψε ένα άλλο έγγραφο («*έγγραφος [και ένυπόγραφος] άσφάλεια*»), με το οποίο δινόταν στον όσιο Αθανάσιο «*καθηγούμενον τής βασιλικής μεγάλης λαύρας τών Μελανών ... είς τὸ καλλιεργήσαι ... και φιλοκαλήσαι*» η μονή του Μονοξυλήτου, η οποία ήταν «*έρημος ... και άπορος*»¹⁶.

Προκάτοχος του πρώτου Ιωάννη Φακηνού ήταν ο Θωμάς, που ασκούσε το αξίωμά του μεταξύ του Αυγούστου 980 και του Ιανουαρίου 985¹⁷. Τον Ιανουάριο του 985 τον συναντούμε να υπογράφει ένα έγγραφο, με το οποίο οι Αθωνίτες εγκατέλειπαν κάθε αξίωσή τους για τη μονή Κολοβού, η οποία περιερχόταν στην ιδιοκτησία της λαύρας του Κλήμεντος, δηλαδή στη μονή των Ιβήρων¹⁸.

Διάδοχος του Ιωάννη Φακηνού υπήρξε ο πρώτος Νικηφόρος που ασκούσε τα καθήκοντά του από το 998 έως το 1012¹⁹. Τον Σεπτέμβριο του 998 υπογράφει ένα «*ύπόμνημα*», με το οποίο αποδιδόταν στη μονή

¹³. Βλ. *Actes de Lavra I* 47. - Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 109.

¹⁴. Βλ. *Actes de Lavra I* 47. - Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 248, 347.

¹⁵. *Actes de Lavra I*, αρ. 9, σ. 118-122. - Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 273-274. - Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 110-111.

¹⁶. *Actes de Lavra I*, αρ. 12, σ. 130-133. - Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 244. - Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 111.

¹⁷. Βλ. Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 347.

¹⁸. J. Lefort - N. Oikonomidès - Denise Papachryssanthou - Hélène Métrévélí (έκδ.), *Actes d'Iviron*, τ. I: *Des origines au milieu de XIe siècle* [Archives de l'Αthos XIV], Paris 1985, αρ. 7, σ. 141-151. Για τη μονή Ιωάννου του Προδρομού Κολοβού που βρισκόταν στην Ιερισσό της Χαλκιδικής και της οποίας η ίδρυση τοποθετείται πριν από το 883 βλ. Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 123-131. - Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 51-58. Όσον αφορά τη μονή των Ιβήρων (λαύρα του Κλήμη ή Κλήμεντος, όπως ονομαζόταν έως το 1016 ή 1017), διεξοδικά βλ. Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 226-232. - Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 116-123.

¹⁹. Βλ. Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 347.

Βατοπεδίου και στον ηγούμενό της Νικόλαο ένας «τόπος» όπου ο μοναχός Ιωσήφ του Φιλαδέλφου είχε κτίσει «οικήματα» και είχε συστήσει ένα ερημητήριο²⁰.

Συνεπώς, τα ευρύτερα χρονικά όρια της δράσης του πρώτου Ιωάννη Φακηνού εκτείνονται από τον Ιανουάριο του 985 μέχρι τον Σεπτέμβριο του 998, ενώ τα στενότερα –για τα οποία διαθέτουμε τις ιδιόχειρες υπογραφές του στα έγγραφα– κυμαίνονται με βεβαιότητα μεταξύ του Νοεμβρίου του 991 και του Οκτωβρίου του 996.

Επιπρόσθετα, πρέπει να τονισθεί στο σημείο αυτό ότι η τελευταία γνωστή μνεία του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη στις πηγές γίνεται στο προαναφερόμενο έγγραφο του Οκτωβρίου 996²¹, με το οποίο ο πρώτος Ιωάννης Φακηνός και άλλοι Αγιορείτες ηγούμενοι παραχωρούσαν τη μονή Μονοξυλήτου στον όσιο Αθανάσιο και στη Λαύρα του²².

Επομένως έχουμε έναν βασικό *terminus ante quem*, τον Οκτώβριο του έτους 996 για τη χρονολόγηση αυτής της προσπάθειας των Αθωνιτών ηγουμένων να συναντήσουν τον αυτοκράτορα Βασίλειο Β΄.

Ας έλθουμε τώρα στον Βασίλειο Β΄. Αυτός, αφού αντιμετώπισε με επιτυχία την επανάσταση του Βάρδα Σκληρού (979)²³, αφού αποτίναξε την κηδεμονία του παρακοιμώμενου Βασιλείου, τον οποίο εξόρισε (985)²⁴ και αφού κατέπνιξε τελικά και την επανάσταση του Βάρδα Φωκά (τον Απρίλιο του 989)²⁵ ήταν έτοιμος να στραφεί εξ ολοκλήρου –απερίσπαστος πλέον– εναντίον του αυξανόμενου κινδύνου που προερχόταν από τους Βουλγάρους του Σαμουήλ²⁶. Είχε προηγηθεί το

²⁰. J. Bompaire - J. Lefort - Vassiliki Kravari - Chr. Giros (έκδ.), *Actes de Vatopédi*, τ. I: *Des origines à 1329* [Archives de l'Athos XXI], Paris 2001, αρ. 2, σ. 69-70. Αναλυτικά για τις μονές Βατοπεδίου και Φιλαδέλφου βλ. Δ. Παπαχρυσάνθου, *Αθωνικός Μοναχισμός* 235-237, 248-249. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 124-126.

²¹. Βλ. *Actes de Lavra I* 47.

²². Βλ. ανωτέρω σημ. 16.

²³. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους*, μτφρ. Ι. Παναγόπουλος - επιστημ. εποπτεία Ευ. Κ. Χρυσός, τ. Β΄, Αθήνα 1979, σ. 181-182 (στο εξής: G. Ostrogorsky, *Ιστορία II*). – Ι. Ε. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία Βυζαντινού Κράτους*, τ. Β΄: *Ιστορία μέσης Βυζαντινής περιόδου (565-1081)*, Θεσσαλονίκη 1993³, σ. 430-433 (στο εξής: Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II*). – Αικατερίνη Χριστοφιλοπούλου, *Βυζαντινή Ιστορία*, τ. Β΄: *867-1081*, Θεσσαλονίκη 1997², σ. 152-154 (στο εξής: Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II*).

²⁴. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 182-183. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 437. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 155.

²⁵. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 185-186. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 440-441. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 156-157.

²⁶. Ο Σαμουήλ, ο νεότερος γιος του κόμητος Νικολάου (οι άλλοι τρεις ήταν ο Δαβίδ, ο Μωΰσης και ο Ααζών), ηγήθηκε τελικά της βουλγαρικής εξέγερσης που ξέσπασε μετά τον θάνατο του αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή το 976 και επωφελούμενος από

θέρος του 986 η αποτυχημένη εκστρατεία του αυτοκράτορα για την ανακατάληψη της Σαρδικής (Τριαδίτζας)²⁷. Οι Βούλγαροι εν τω μεταξύ είχαν αποθρασυνθεί. Η Μακεδονία και η Θεσσαλία (ιδιαίτερα η Λάρισα, της οποίας ο πληθυσμός μετά την εκπόρθησή της μεταφέρθηκε στο εσωτερικό του κράτους του Σαμουήλ)²⁸ δέχθηκαν μεγάλη πίεση. Η Βέροια καταλήφθηκε (Απρίλιος/Μάιος 989)²⁹, ενώ βουλγαρικές επιδρομές έφθαναν μέχρι τα πρόθυρα της Αθωνικής χερσονήσου, στην Ιερισσό της Χαλκιδικής, όπως μας πληροφορεί έγγραφο του πατριάρχη Νικολάου Β΄ Χρυσοβέργη (τον Απρίλιο του 989)³⁰.

τη βυζαντινή εμφύλια σύρραξη στη Μ. Ασία, κατάφερε –με έδρα την Πρέσπα και την Αχρίδα– να δημιουργήσει (κατά τα έτη 976-989) ένα μεγάλο βουλγαρικό κράτος, που εκτεινόταν από τον Εύξεινο Πόντο μέχρι την Αδριατική και από τον Αίμο έως τη Θεσσαλία. Αναλυτικά βλ. Γ. Ι. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους Μέσους Χρόνους (285-1354)* [Δημοσιεύματα της Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, Μακεδονική Βιβλιοθήκη 55], Θεσσαλονίκη 1980, σ. 258-262 (στο εξής: Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας*). – G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 183-184. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 433-436. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II*₂ 159-162. – Α.-Αι. Ταχιάος, Το εφήμερο κράτος του Σαμουήλ (976-1018). Τα σχετικά με αυτό προβλήματα, στο Α.-Αι. Ταχιάος, *Βυζάντιο – Σλάβοι – Άγιον Όρος. Αναδρομή σε αμοιβαίες σχέσεις και επιδράσεις*, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 367-390.

²⁷. *Σύνοψις ιστοριών ... συγγραφέϊσα παρὰ Ἰωάννου τοῦ Σκυλίτζη*, έκδ. I. Thurn, *Ioannis Scylitzae Synopsis historiarum. Editio princeps* [Corpus Fontium Historiae Byzantinae V], Berolini - Novi Eboraci 1973, σ. 330.10-22 και 331.23-51 (στο εξής: Ιω. Σκυλίτζης, *Σύνοψις*). – P. Stephenson, *Ο θρύλος του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου*, μτφρ. Ν. Παπαδάκης - Μαρίνα Κόφφα, Αθήνα 2007, σ. 25 (στο εξής: P. Stephenson, *Θρύλος*). – Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 261. – G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 185. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 437-439. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II*₂ 162-163.

²⁸. Ιω. Σκυλίτζης, *Σύνοψις* 330.97 κ.ε.: «καὶ πολλὰ φρούρια παρεστήσατο (ο Σαμουήλ), ὧν ἦν τὸ κορυφαῖον ἡ Λάρισα, ἧς τοὺς ἐποίκους μετώκισεν εἰς τὰ τῆς Βουλγαρίας ἐνδότερα πανεστίους, καὶ τοῖς καταλόγοις τῶν ἑαυτοῦ κατατάξας στρατιωτῶν συμμάχοις ἐχρῆτο κατὰ Ῥωμαίων. μετήγαγε δὲ καὶ τὸ λείψανον τοῦ ἁγίου Ἀχιλλίου, ἐπισκόπου Λαρίσσης χρηματίσαντος ... καὶ εἰς τὴν Πρέσπαν ἀπέθετο, ἐνθα ἦσαν αὐτῶ τὰ βασίλεια». Η Λάρισα κυριεύθηκε από τον Σαμουήλ ύστερα από εξάχρονη πολιορκία (980-986). Βλ. Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 262 σημ. 1. Επίσης βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 185. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 436. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II*₂ 162.

²⁹. Βλ. Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 442.

³⁰. Συγκεκριμένα το μοναστήρι της υπεραγίας Θεοτόκου του Γομάτου ή Ορφανού που βρισκόταν «ὑπὸ τὸ κάστρον τῆς Ἐρισσοῦ» (στην Ιερισσό της Χαλκιδικής) ήταν τότε σε κακή κατάσταση, ερειπωμένο και εξασθενημένο «καὶ μάλιστα ταῖς τῶν ἐκ γειτόνων οἰκούντων Βουλγάρων ἐκδρομαῖς κεκακωμένον» και γι' αυτό –προκειμένου το εν λόγω μοναστήρι να σωθεί– ο πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικόλαος Β΄ Χρυσοβέργης (984-995) το παραχώρησε «δι' ἐπιδόσεως» στη Λαύρα του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη. Διεξοδικά βλ. *Actes de Lavra I*, αρ. 8, σ. 115-118. – Δ. Παπαχρυσάνθου,

Μετά τη λήξη λοιπόν των εμφυλίων αναστατώσεων στη Μ. Ασία, το καλοκαίρι του 990 ο αυτοκράτορας ανέλαβε δράση: «ἔξεισι (ἐξόρμηση) γοῦν εἰς τὰ ἐπὶ Θράκης καὶ Μακεδονίας χωρία, καὶ κάτεισιν εἰς Θεσσαλονίκην, ἀποδώσων τὰ εὐχαριστήρια τῷ μάρτυρι Δημητρίῳ»³¹. Ο Βασίλειος στην εκστρατεία του αυτή, που στόχο είχε αρχικά να επιθεωρήσει ίσως τις εν λόγω περιοχές (θέματα) και να εμψυχώσει τον πληθυσμό μέσα στο κλίμα της ανασφάλειας που επικρατούσε εξαιτίας του βουλγαρικού κινδύνου, σταμάτησε στο Διδυμότειχο, για να συγκεντρώσει τα στρατεύματά του. Εκεί βρισκόταν ο ηττημένος πλέον επαναστάτης Βάρδας Σκληρός. Ο Βασίλειος τού ζήτησε να τον συνοδεύσει στην εκστρατεία, όμως ο Σκληρός, ήδη βαριά άρρωστος, πέθανε λίγο αργότερα στις 6 Μαρτίου του 991³².

Όταν έφθασε ο αυτοκράτορας στη Θεσσαλονίκη, την κατέστησε επιτελικό κέντρο άμυνας στις ευρωπαϊκές επαρχίες, βάση των επιχειρήσεών του και ασφαλές ορμητήριο εναντίον των Βουλγάρων³³. Εδώ, καθώς και στις γύρω απειλούμενες περιοχές, πιθανότατα παρέμεινε για αρκετό χρονικό διάστημα έως τον Σεπτέμβριο του 994, οπότε επίθεση των Αράβων Φατιμίδων της Αιγύπτου στο νοτιοανατολικό σύνορο (περιοχές Χαλεπίου και Αντιοχείας) τον ανάγκασε να διακόψει την εκστρατεία και να στραφεί προς την Ανατολή και τη Συρία³⁴.

Αθωνικός Μοναχισμός 132-134. – Γ. Χαριζάνης, *Αθωνική Πολιτεία* 62, 110. – P. Stephenson, *Θρύλος* 28.

³¹ Ιω. Σκυλίτζης, *Σύνοψις* 339.67-69. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 443. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 2 163-164. Στην άνοιξη του 991 τοποθετούν την έναρξη της εν λόγω εκστρατείας του Βασιλείου Β΄ κατά των Βουλγάρων οι G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 191. – Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 262. – P. Stephenson, *Θρύλος* 30. Το πιθανότερο είναι πως ο Βασίλειος για έναν περίπου χρόνο (άνοιξη του 990 έως και άνοιξη του 991) έκανε τις απαραίτητες προετοιμασίες για την επικείμενη εκστρατεία εναντίον των Βουλγάρων, δηλαδή περιόδευσε στη Θράκη και τη Μακεδονία (στα ομώνυμα θέματα) και συγκέντρωσε τα ανάλογα στρατεύματα.

³² Ύστερα από πέντε μέρες πέθανε και ο αδελφός του Βάρδα Σκληρού, Κωνσταντίνος. Διεξοδικά βλ. Histoire de Yahya-Ibn-Sa' id d'Antioche, continuateur de Sa' id-Ibn-Bitriq, fascicule II, έκδ. I. Kratchkovsky - A. Vasiliev, στο *Patrologia Orientalis*, τ. XXIII, Paris 1932, σ. 349-520, εδώ 430-431 (στο εξής: Yahya εξ Αντιοχείας).

³³ Βλ. Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 262. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 2 164.

³⁴ Βλ. G. Ostrogorsky, *Ιστορία II* 191. – Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 262-263. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 443-444. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 2 164. Σχετικά με τους Άραβες Φατιμίδες της Αιγύπτου (969-1171) αναλυτικά βλ. X. Μπαντάουη, *Εισαγωγή στην ιστορία του ισλαμικού κόσμου*, τ. Ι, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 295-313. Αναχωρώντας ο αυτοκράτορας για το συριακό μέτωπο, τοποθέτησε στρατηγό της Θεσσαλονίκης τον μάγιστρο Γρηγόριο Ταρωνίτη, βλ. Ιω. Σκυλίτζης, *Σύνοψις* 339.69-72: «Ἐκεῖσέ τε (στη Θεσσαλονίκη) Γρηγόριον μάγιστρον τὸν Ταρωνίτην ἄρχην λιπών, δοὺς αὐτῷ καὶ στρατὸν ἀξιόμαχον, ἐφ' ᾧ εἶργειν καὶ ἀνακόπτειν τὰς

Επομένως, η προσπάθεια συνάντησης των Αθωνιτών ηγουμένων με τον Βασίλειο Β΄ πρέπει να τοποθετηθεί στη χρονική περίοδο από τον Μάρτιο του 991 ή καλύτερα από τον Νοέμβριο του 991 (καθώς έχουμε τότε σε έγγραφο την ιδιόχειρη υπογραφή ως *πρώτου* του Ιωάννη Φακηνού) μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 994. Αν και η απόπειρα των εν λόγω Αθωνιτών να συναντήσουν τον αυτοκράτορα απέτυχε (όπως προαναφέραμε), το βέβαιο είναι ότι ο Βασίλειος Β΄ συναντήθηκε τότε με τον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη.

2. Όσον αφορά το δεύτερο ερώτημα, για το πού βρισκόταν ο αυτοκράτορας ή πού πραγματοποιήθηκε η συνάντηση και ποια ήταν τα σχέδιά του, ο Βίος του οσίου Αθανασίου αναφέρει γενικά ότι ο Βασίλειος, όταν ετοιμαζόταν για τον πόλεμο εναντίον των βαρβάρων (Βουλγάρων) «*ἐν Μακεδονίᾳ τὰς δυνάμεις ἀνέπαυεν*»³⁵, εννοώντας προφανώς το ομώνυμο θέμα της Μακεδονίας, ενώ ο Ιωάννης Σκυλίτζης τονίζει ότι ο Βασίλειος, αφού εξόρμησε στη Θράκη και στη Μακεδονία, «*κἀτεισιν (κατέβηκε) εἰς Θεσσαλονίκην*»³⁶. Πιθανότατα λοιπόν βρισκόταν στη Θεσσαλονίκη ή στα δυτικά πεδινά περὶχωρά της, μεταξύ δηλαδή της Θεσσαλονίκης και της Βέροιας, όπου και είχε εγκαταστήσει το στρατόπεδό του. Η συγκεκριμένη περιοχή δεν είχε επιλεγεί τυχαία, αλλά ήταν κατάλληλη για την ανάπαυση και τον ανεφοδιασμό των στρατευμάτων κατά τη χειμερινή περίοδο, καθώς και για τη βόσκηση των αλόγων και των άλλων ζώων που ήταν απαραίτητα στις εκστρατείες. Όπως έδειξε ο P. Magdalino, εξαιτίας της σημασίας που είχαν αποκτήσει για το Βυζάντιο οι πολεμικές επιχειρήσεις στα δυτικά της Θεσσαλονίκης από την εποχή του Βασιλείου Β΄ (εναντίον των Βουλγάρων) και αργότερα επί Αλεξίου Α΄ (1081-1118) και Μανουήλ Α΄ (1143-1180) των Κομνηνών (εναντίον των Νορμανδών της Δύσης), οργανώθηκαν κατά τον 11^ο-12^ο αι. στην παραπάνω πεδινή περιοχή, μεταξύ Θεσσαλονίκης και Βέροιας, τα *χαρτουλαράτα* της *Σθλάνιτζας* και της *Δοβροχουβίστας*. Τα εν λόγω *χαρτουλαράτα* χρησίμευαν ως σταθμοί ανάπαυσης των στρατευμάτων κατά τη διάρκεια του χειμώνα,

ἐπιδρομὰς τοῦ Σαμουήλ, αὐτὸς (ο Βασίλειος Β΄) ὑποστρέψας κἀν τῇ βασιλίδι γενόμενος ...».

³⁵. Βίος Αθανασίου Α, σ. 101, §210.1-4. – Βίος Αθανασίου Β, σ. 194, §58.14-17: «*Ἐπεὶ οὖν τότε ὁ αἰίδιμος ἐν βασιλεῦσι Βασίλειος, κατὰ τῶν βαρβάρων (Βουλγάρων) ἐκστρατεύσάμενος, ἐν Μακεδονίᾳ τότε διανέπαυε τὸν στρατὸν ...».*

³⁶. Ιω. Σκυλίτζης, *Σύνοψις* 339.67-69.

αλλά και ως τόποι για τη χειμερινή νομή και συγκέντρωση των αχθοφόρων και άλλων ζώων που ήταν αναγκαία στις εκστρατείες³⁷.

Ως πολεμιστής-αυτοκράτορας, ο Βασίλειος περνούσε μεγάλο χρόνο της ζωής του με τον στρατό στις πολεμικές επιχειρήσεις³⁸. Επιπλέον, ο αντίπαλός του, ο Σαμουήλ, δεν ήταν σε θέση να αντιπαραταχθεί στην πεδιάδα και γι' αυτό κινούνταν συνήθως στα ορεινά περάσματα και στις κλεισούρες³⁹. Κατά το χρονικό διάστημα από το 991 έως το 994 ο Βασίλειος Β΄ αναζητούσε τρόπους να κατατροπώσει τον Σαμουήλ. Στον αγώνα εναντίον των Βουλγάρων –όπως είχαν πράξει σε ανάλογες περιπτώσεις αντιμετώπισης εξωτερικών εχθρών και άλλοι Βυζαντινοί αυτοκράτορες– επιζήτησε πρωτίστως την πνευματική υποστήριξη και τις προσευχές αγίων ανθρώπων, όπως ο όσιος Αθανάσιος Αθωνίτης, με τον οποίο και συναντήθηκε (όπως προαναφέραμε). Ένα χρυσόβουλλο που απέλυσαν από κοινού ο Βασίλειος Β΄ και ο Κωνσταντίνος Η΄ τον Ιούλιο του 978 επιβεβαιώνει την πεποίθηση αυτή του Βασιλείου: «Τίς γὰρ ἀμφιγνοεῖ ὅτι πολλάκις, ὅπερ οὐκ ἐδυνήθη σπάθη, τόξον καὶ δύναμις στρατιωτικῆ διαπράξασθαι, προσευχὴ μόνη ῥαδίως καὶ λαμπρῶς πεποίηκε»⁴⁰.

³⁷. Αναλυτικά βλ. P. Magdalino, Τα χαρτουλαράτα της Βόρειας Ελλάδας το 1204, στο *Πρακτικά Διεθνούς Συμποσίου για το Δεσποτάτο της Ηπείρου* (Άρτα, 27-31 Μαΐου 1990), εκδ. Ευ. Χρυσός, Άρτα - Αθήνα 1992, σ. 31-35. Για την πεδιάδα δυτικά της Θεσσαλονίκης, όπου ήταν εγκατεστημένο και το σλαβικό φύλο των Δρουγουβιτών, τον ακριβή τόπο εγκατάστασής του βλ. Ελισάβετ Χατζηαντωνίου, Συμβολή στον εντοπισμό της σλαβικής εγκατάστασης των Δρουγουβιτών, στο *Φιλοτιμία. Τιμητικός Τόμος για την ομότιμη καθηγήτρια Αλκμήνη Σταυρίδου-Ζαφράκα*, εκδ. Θ. Κορρές κ.ά., Θεσσαλονίκη 2011, σ. 105-133. Στις επιχειρήσεις που διεξήγαγε ο Βασίλειος Β΄ εναντίον των Βουλγάρων από το 1001 και μετά –για τις οποίες διαθέτουμε περισσότερες πληροφορίες– φαίνεται πως χρησιμοποίησε ως βάση τη Μοσυνόπολη, βλ. Ιω. Σκυλίτσης, *Σύνοψις* 343.79-82: «ἐποιήσατο δὲ καὶ εἰσβολὴν ἐν Βουλγαρίᾳ διὰ Φιλιππουπόλεως ὁ βασιλεὺς (Βασίλειος Β΄), ταύτην φρουρεῖν τάξας τὸν πατρίκιον Θεοδοωρόκων. καὶ πολλὰ τῶν ἐν Τριαδίτῃ φρουρίων καταστρεψάμενος ἐπανήλθεν εἰς Μοσυνούπολιν». – P. Lemerle, *Philippe et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine. Recherches d'histoire et d'archéologie* [Bibliothèque des Ecoles françaises d'Athènes et de Rome vol. 158], Paris 1945, σ. 145-146.

³⁸. Βλ. Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 157.

³⁹. Κατά την εκστρατεία του Βασιλείου Β΄ για την ανακατάληψη της Σαρδικής (Τριαδίτζας) το καλοκαίρι του 986, ο Σαμουήλ «ἤκούετο ... τὰς κορυφὰς τῶν κύκλωνθεν ὄρεων κατέχων (πρὸς φανεράν γὰρ συμπλοκὴν καὶ ἀγχέμαχον ἐδειλία), καὶ πάντοθεν ἐνεδρεύων». Βλ. Ιω. Σκυλίτσης, *Σύνοψις* 331.34-36. – Αι. Χριστοφιλοπούλου, *Ιστορία II* 161.

⁴⁰. *Actes de Lavra I*, αρ. 7, 113.15-16. – Στο εν λόγω χρυσόβουλλο του Ιουλίου του 978 γίνονται σαφείς νύξεις στην επανάσταση του Βάρδα Σκληρού, καθώς και στη βουλγαρική εξέγερση του Σαμουήλ. Βλ. *Actes de Lavra I*, αρ. 7, 113.32-34: «... νῦν ὅτε μάλιστα πολλαῖς βαρβαρικαῖς ταραχαῖς πλείσταις τε ζάλαις καὶ ἀλλεπαλήλοις τρικημίαις δεινῶς κλονεῖται (η βασιλεία, το κράτος), καὶ ὡς οὐκ ὄφελον φέρεται.

Επιπλέον, ο Βασίλειος αναζήτησε τον ασκητή Βλάσιο και τον μαθητή του όσιο Φώτιο τον Θεσσαλό, τον μετέπειτα κτήτορα της μονής Ακαπνίου Θεσσαλονίκης. Ο Βλάσιος ήταν αυτός που είχε τελήσει τη βάπτισμα του Βασιλείου Β΄, ενώ ο Φώτιος είχε κρατήσει στα χέρια του και είχε συνοδεύσει στον κοιτώνα του το νεοφώτιστο βρέφος⁴¹. Όταν ο αυτοκράτορας πληροφορήθηκε πως ο Βλάσιος είχε πεθάνει και πως ο μαθητής του Φώτιος ασκήτευε κάπου στις υπώρειες του Χορτιάτη (Χορτιάτη), ζήτησε από τον Φώτιο να σπεύσει κοντά του. Έκτοτε ο Βασίλειος κράτησε μαζί του τον όσιο γέροντα όχι μόνο στη Θεσσαλονίκη, αλλά και στις άλλες εκστρατείες του, για να προσεύχεται υπέρ αυτού⁴².

Επιπρόσθετα ο αυτοκράτορας επιδίωξε, καθώς διεξήγε τον πόλεμο εναντίον των δυνάμεων του Σαμουήλ από την ανατολική πλευρά,

Τούτων δὲ (του οσίου Αθανασίου Αθωνίτη και των μοναχών της Λαύρας) τὰς δόξας εὐχὰς ἐρείσματά τινα τῆς θεοπροβλήτου ταύτης ἀρχῆς καὶ κόπας γλιχόμενοι προσλαβεῖν ...».

⁴¹ *Ἐγκώμιον εἰς τὸν ἅγιον πατέρα ἡμῶν Φώτιον τῶν Θετταλῶν*, ἐκδ. Arsenij, *Rohvalnoe slovo sv. Fotiju Thessalijskomu*, Novgorod 1897 (στο ἐξῆς: *Ἐγκώμιον Φωτίου*), σ. 18.18-29: «*Τῆς γὰρ τοῦ διπλοῦδος τοῦ βασιλέως (Ρωμανοῦ Β΄, 959-963) ὁ θεὸς ἐπιλαβόμενος Βλάσιος, ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὸ παιδίον (τον Βασίλειο Β΄) ἐβάπτισα, δεῖ δὲ περιαχθῆναι βασταχθὲν ὑπὸ τούτου τὸ λοιπὸν, δείξας τὸν Φώτιον ... Καὶ μέντοι καὶ ταῖς θεαῖς τούτου χερσὶ περιχαρῶς ἐντίθεται τὸ βρεφύλλιον καὶ πρὸς τὸν κοιτώνισκον σὺν ἱεραῖς ἡμνωδίαις ἀπάγεται*». Θα ἠθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή της Θεολογικῆς Σχολῆς του Α.Π.Θ. Συμεὼν Πασχαλίδη που ευγενικά μου ενεχείρισε το πρωτότυπο κείμενο του *Ἐγκωμίου του οσίου Φωτίου*. Επίσης βλ. Σ. Πασχαλίδης, Φώτιος ο Θεσσαλός, στο *Το Αγιολόγιο της Θεσσαλονίκης*, τ. Β΄ [Κέντρον Αγιολογικῶν Μελετῶν Ἱερῶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. Ἐκδοση Ἱερῶς Μονῆς Ἁγίας Θεοδώρας], Θεσσαλονίκη 1997, σ. 277-278 (στο ἐξῆς: Σ. Πασχαλίδης, Φώτιος ο Θεσσαλός), καθώς και Σοφία Κοτζάμπαση, *Αγιολογικά κείμενα*. Ο Βίος του οσίου Φωτίου του Θεσσαλού, στο Ελένη Καλτσογιάννη - Σοφία Κοτζάμπαση - Ηλιάνα Παρασκευοπούλου, *Ἡ Θεσσαλονίκη στη Βυζαντινὴ Λογοτεχνία. Ρητορικά και αγιολογικά κείμενα* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 32], Θεσσαλονίκη 2002, σ. 131-132 σημ. 238 (στο ἐξῆς: Σ. Κοτζάμπαση, Βίος Φωτίου Θεσσαλού).

⁴² *Ἐγκώμιον Φωτίου* 26.32-38: «*Ἐντεῦθεν μένει (ο όσιος Φώτιος) τῆς βασιλικῆς ἐστίας ἀχώριστος καὶ τὴν ἀνακτορικὴν δυσωπεῖται δυσώπησιν, καὶ συναπαίρει τούτω κατὰ τῶν πολεμίων ἀπαίροντι. Καὶ ὁ μὲν (Βασίλειος Β΄) ὄπλοις ἀμυντηρίοις, ὁ δὲ (Φώτιος) λόγοις εὐκτηρίοις τοῖς ἐναντίοις ἀμύνονται*». - Σ. Πασχαλίδης, Φώτιος ο Θεσσαλός 278. - Σ. Κοτζάμπαση, Βίος Φωτίου Θεσσαλού 132-133. - Ο όσιος Φώτιος ἐπέστρεψε τελικά στην πόλη της Θεσσαλονίκης μετὰ την ολοκληρωτικὴ νίκη του Βασιλείου Β΄ εναντίον των Βουλγάρων το 1017/1018. Βλ. *Ἐγκώμιον Φωτίου* 27.11-18: «*Ὅψὲ γοῦν καταλυθείσης τῆς ἀνταρσίας καὶ πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἐκάστω πορευομένου τῶν συστρατενομένων τῷ βασιλεῖ (Βασίλειος Β΄), πρὸς Θεσσαλονικὴν ἐπανῆκε καὶ Φώτιος, εὐφημούμενος μὲν καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡς αὐτὸς τῆς τῶν βαρβάρων (Βουλγάρων) ἀπονοίας καθαιρέτης γενόμενος ...*». - Σ. Πασχαλίδης, Φώτιος ο Θεσσαλός 278.

δηλαδή την περιοχή της Θεσσαλονίκης, με διπλωματικές συμμαχίες να περικυκλώσει τους Βουλγάρους και από τα βόρεια και δυτικά. Για αυτό τον λόγο, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, ήλθε σε συνεννοήσεις και επαφές με τους Κροάτες και τους Σέρβους. Γνωρίζουμε ότι απέστειλε βασιλικά διάσημα, ονόμασε *πατρίκιο* και διόρισε διοικητή των βυζαντινών πόλεων της Δαλματίας τον ηγεμόνα της Κροατίας Στέφανο Ντρεζισλάβο (Stejpan Držislav)⁴³. Επίσης είχε παρόμοιες συνεννοήσεις και με τους Σέρβους. Σε έγγραφο του Σεπτεμβρίου 993 με το οποίο οι μοναχοί Κοσμάς και Λουκάς πούλησαν το νησί τους, των Γυμνοπελαγησιών (σημ. Κυρά Παναγιά στις βόρειες Σποράδες) στον όσιο Αθανάσιο τον Αθωνίτη και στη μονή της Λαύρας, γίνεται λόγος για «ἀποκρισιάρχους πρὸς τὸν βασιλέα (τον Βασίλειο Β΄) ἀνερχομένους σέρβους», οι οποίοι, εξαιτίας μιας επιδρομής Σαρακηνών στο νησί, κρατήθηκαν εκεί μαζί με άλλους αιχμαλώτους⁴⁴.

Οι Σέρβοι αυτοί «ἀποκρισιάρχιοι» φαίνεται πως προέρχονταν από τη σερβική περιοχή της Διόκλειας (Ζέντας) και όχι της Ρασκίας και συγκεκριμένα ότι ήταν απεσταλμένοι του ηγεμόνα της Διόκλειας Ιωάννη Βλαδίμηρου, ο οποίος εξουσίαζε και τις γειτονικές περιοχές της Τερβουνίας και Ζαχλουμίας⁴⁵. Ο Ιωάννης Βλαδίμηρος ήταν σύμμαχος του Βυζαντίου και σε αυτόν πιθανόν είχε εμπιστευθεί ο Βασίλειος Β΄ τη διοίκηση του Δυρραχίου⁴⁶. Οι Σέρβοι απεσταλμένοι δεν χρησιμοποίησαν τον χερσαίο δρόμο, καθώς το κράτος του Σαμουήλ, που είχε

⁴³. Βλ. G. Ostrogorsky, Une ambassade serbe auprès de l'empereur Basile II, *Byzantion* 19 (1949) 187-194, σ. 190 (στο εξής: G. Ostrogorsky, *Ambassade*). – Γ. Θεοχαρίδης, *Ιστορία της Μακεδονίας* 263 σημ. 2.

⁴⁴. *Actes de Lavra I*, αρ. 10, 124.10-12: «ὡς δὲ συνέβη τοὺς Σαρακηνούς ἐλθεῖν εἰς τὴν εἰρημένην νήσον (των Γυμνοπελαγησιών, σημ. Κυρά Παναγιά) καὶ διαρκέσαι ἡμέρας δώδεκα ἐν αὐτῇ καὶ πολλὰ καράβια κρατῆσαι καὶ πολλοὺς αἰχμαλωτεῦσαι, ὥστε καὶ ἀποκρισιάρχους πρὸν τὸν βασιλέα (τον Βασίλειο Β΄) ἀνερχομένους σέρβους κρατηθῆναι». – Ι. Γ. Τζανής, *Το πρόβλημα της ὑπαρξης Βυζαντινοῦ θέματος Σερβίας κατά τον 11^ο μ.Χ. αἰώνα. Συμβολή στη μελέτη της διοικητικῆς οργάνωσης της βόρειας Βαλκανικῆς κατά το ἄμισό του 11^{ου} αἰώνα*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1994, σ. 65 (στο εξής: Ι. Τζανής, *Πρόβλημα*). Γενικά για αποστολές ξένων πρεσβευτῶν στο Βυζάντιο βλ. Ν. Oikonomides, «Embassies foreign», στο *The Oxford Dictionary of Byzantium*, εκδ. Α. Ρ. Kazhdan κ.ά., τ. I-III, New York - Oxford 1991 (στο εξής: *ODB*), τ. I, σ. 689.

⁴⁵. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ambassade* 191. – Του ίδιου, *Ιστορία II* 190-191. – Ι. Καραγιαννόπουλος, *Ιστορία II* 443 σημ. 772. – Ι. Τζανής, *Πρόβλημα* 66. – Αι. Χριστοφίλου, *Ιστορία II* 164 σημ. 1.

⁴⁶. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ambassade* 191. – Ι. Τζανής, *Πρόβλημα* 67. Αργότερα βέβαια ο τσάρος των Βουλγάρων Σαμουήλ κυριεύσε τις σερβικές περιοχές που διοικούσε ο Ιωάννης Βλαδίμηρος και τον ίδιο τον φυλάκισε. Τελικά τον αποκατέστησε ως ηγεμόνα υποτελή του στη Διόκλεια και τον πάντρεψε με την κόρη του Θεοδώρα-Κοσσάρα. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ambassade* 191-192. – Ι. Τζανής, *Πρόβλημα* 63-64, 67.

ως κέντρο τις Πρέσπες και την περιοχή της Αχρίδας, αποτελούσε εμπόδιο, αλλά ακολούθησαν τη θαλάσσια οδό, δηλαδή έπλευσαν προς νότο στο Ιόνιο και κατόπιν ανήλθαν προς βορρά το Αιγαίο πέλαγος. Από την αιχμαλωσία τους αυτή στο νησί των Γυμνοπελαγησιών (Κυρά Παναγιά), στις βόρειες Σποράδες –μολονότι το παραπάνω έγγραφο δεν αναφέρει ρητά τι απέγιναν στη συνέχεια– ωστόσο υποθέτουμε πως, όπως και ο μοναχός Κοσμάς, απελευθερώθηκαν με παρέμβαση του «τοποτηρητοῦ» Πασπαλά και έφθασαν εν τέλει στο στρατόπεδο του Βασιλείου Β΄, όπου παρέμειναν πιθανόν για τέσσερις μήνες. Το περιεχόμενο των συζητήσεών τους με τον αυτοκράτορα μάς είναι άγνωστο⁴⁷.

Κατά το ανωτέρω χρονικό διάστημα, μεταξύ 991 και 994, που βρισκόταν στα περίχωρα της Θεσσαλονίκης, ο Βασίλειος πραγματοποιούσε επιθέσεις και εισβολές στις περιοχές του Σαμουήλ, συνελάμβανε αιχμαλώτους και κυρίευε κάστρα, από τα οποία άλλα διατηρούσε και άλλα κατεδάφιζε, εκείνα που θεωρούσε ότι δεν μπορούσε να κρατήσει. Ανάμεσα στα άλλα, ανακατέλαβε από τους Βουλγάρους και τη Βέροια, τις οχυρώσεις της οποίας μετέτρεψε σε ερείπια⁴⁸.

Την άνοιξη του 992 δέχθηκε στο στρατόπεδό του τον Σύρο Malkoun, απεσταλμένο του αντιβασιλέα του εμιράτου του Χαλεπίου⁴⁹, ενώ το ίδιο περίπου χρονικό διάστημα έφθασε εκεί για να τον πληροφορήσει για τις επιχειρήσεις του αιγυπτιακού στρατού στη βόρεια Συρία και ο πρεσβευτής του Μαγκουτεκίν (Mangū Takīn), του κυβερνήτη της Δαμασκού και αρχιστρατήγου των Αράβων Φατιμιδών της Αιγύπτου⁵⁰.

⁴⁷. *Actes de Lavra I* αρ. 10, 124.12-15: «... και επί τη ύποθέσει ταύτη ό τοποτηρητής ό Πασπαλάς παρὰ τοῦ βασιλέως τοῦ ἁγίου (του Βασιλείου Β΄) ὠρισθεὶς ἐπήρην με (τον μοναχό Κοσμά) ἐκεῖθεν (από το νησί, πιθανόν μαζί με τους Σέρβους απεσταλμένους), καὶ ἀπῆλθεν με εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἐκρατήθην μῆνας τέσσαρας, καὶ ὑποστρέψαντός μου πρὸς τὸ νησί, οὔτε μοναχοὺς εὗρον ἐκεῖσε οὔτε πρᾶγμα οἰονδήποτε τῆς μονῆς». G. Ostrogorsky, *Ambassade 192-194*. Για το αξίωμα του «τοποτηρητοῦ», ο οποίος ήταν ο αντικαταστάτης ή ο υπαρχηγός του βικαρίου (στην πρώτη βυζαντινή περίοδο) και του δομεστικού των σχολών (στη μέση βυζαντινή περίοδο) βλ. I. (Γ.) Πηλῆης, ἐπίσκοπος Κατάνης, *Τίτλοι, οφφίκια και αξιώματα εν τη Βυζαντινῇ Αυτοκρατορίᾳ και τη Χριστιανικῇ Ορθοδόξῳ Εκκλησίᾳ*, Αθήναι 1985, σ. 198-200. – A. Kazhdan, «Topoteretes» (τοποτηρητής), στο *ODB*, τ. III, σ. 2095-2096, καθώς και J.-Cl. Cheynet, *Toparque et topotèrètès à la fin du 11e siècle*, *Revue des Études Byzantines* 42 (1984) 215-224.

⁴⁸. Yahya ἐξ Αντιοχείας 431.

⁴⁹. Βλ. G. Ostrogorsky, *Ambassade 193*.

⁵⁰. Yahya ἐξ Αντιοχείας 439. – G. Ostrogorsky, *Ambassade 194*, καθώς και M. Miotto, *Ο Ανταγωνισμός Βυζαντίου και Χαλιφάτου των Φατιμιδών στην Εγγύς Ανατολή και η δράση των ιταλικών πόλεων στην περιοχή κατά τον 10^ο και τον 11^ο αιώνα* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 48], Θεσσαλονίκη 2008, σ. 116.

Συνεπώς, το ιστοριογραφικό κενό που παρατηρείται αναφορικά με τη δράση του αυτοκράτορα κατά το διάστημα 991 έως 994, με όλα όσα μνημονεύσαμε προηγουμένως, συμπληρώνεται και ανασυντίθεται.

3. Σχετικά με το τρίτο ερώτημα για το ποιοι ήταν οι «Τούρκοι» στους οποίους αναφέρεται ο Βίος του οσίου Αθανασίου του Αθωνίτη και στα χέρια των οποίων έπεσαν οι προαναφερόμενοι Αγιορείτες ηγούμενοι, το πιο πιθανό είναι πως επρόκειτο για Ούγγρους, που ήταν εγκατεστημένοι στην κοιλάδα του μέσου ρου του Αξιού ποταμού από τα μέσα του 10^{ου} αι.⁵¹ Άλλωστε για την περίοδο αυτή και για τη χερσόνησο του Αίμου, οι Βυζαντινοί όταν αναφέρονται σε Τούρκους συνήθως εννοούν Ούγγρους⁵². Ο Βίος του οσίου Αθανασίου τονίζει ότι δεν ήταν εχθροί, αλλά «*ὑπόσπονδοι*»⁵³, δηλαδή είχαν συνάψει συνθήκη ειρήνης με τον Βυζαντινό αυτοκράτορα και κατά πάσα πιθανότητα παρείχαν στρατιωτικές υπηρεσίες ως μισθοφόροι. Είναι πιθανόν επίσης ότι κοντά στην περιοχή τους βρισκόταν το στρατόπεδο του Βασιλείου Β΄ και γι' αυτό οι Αθωνίτες πατέρες πορευόμενοι προς τα εκεί έπεσαν στα χέρια τους.

Οι «Τούρκοι» (Ούγγροι) αυτοί, όσοι ήταν «*ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὄρων*» υπήχθησαν το 1020 στη νεοσυσταθείσα από τον Βασίλειο Β΄ αρχιεπισκοπή Βουλγαρίας (με έδρα την Αχρίδα)⁵⁴, ενώ οι υπόλοιποι

⁵¹ Βλ. Ελισάβετ Χατζηαντωνίου, *Η Μητρόπολη Θεσσαλονίκης από τα μέσα του 8ου αι. έως το 1430. Ιεραρχική τάξη - εκκλησιαστική περιφέρεια - διοικητική οργάνωση* [Βυζαντινά Κείμενα και Μελέται 42], Θεσσαλονίκη 2007, σ. 154, όπου και βιβλιογραφία (στο εξής: Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη*).

⁵² Βλ. Α. Kazhdan - J. M. Bak, «Hungary», στο *ODB*, τ. II, σ. 956-957. Για τους Ούγγρους επίσης βλ. Χρ. Α. Κυριαζόπουλος, *Η Θράκη κατά τους 10^ο-12^ο αιώνες. Συμβολή στη μελέτη της πολιτικής, διοικητικής και εκκλησιαστικής της εξέλιξης*, Θεσσαλονίκη 2000, σ. 138-140. Αντίθετα ο R. Janin υποστηρίζει ότι οι Τούρκοι ήταν Πέρσες, οι οποίοι είχαν εγκατασταθεί στην περιοχή επί αυτοκράτορα Θεοφίλου (829-842). Για να ενισχύσει την άποψή του εξηγεί ότι η λέξη «Βαρδάρης» είναι περσο-ιρανικής προέλευσης και σημαίνει μεγάλος ποταμός (*bar/var*: μεγάλος και *darya*: ποταμός). Αναλυτικά βλ. R. Janin, *Les Turcs Vardariotes, Échos d'Orient* 29 (1930) 437-449, σ. 440-445 (στο εξής: R. Janin, *Turcs Vardariotes*).

⁵³ Βλ. ανωτέρω σημ. 10.

⁵⁴ Βλ. H. Gelzer, *Ungedruckte und wenig bekannte Bistümerverzeichnisse der orientalischen Kirche*, Teil II, *Byzantinische Zeitschrift* 2 (1893) 22-72, σ. 46: «*παῦτα πάντα κατέχειν τὸν αὐτὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον (Βουλγαρίας Ιωάννη) καὶ λαμβάνειν τὸ κανονικὸν αὐτῶν πάντων καὶ τῶν ἀνὰ πᾶσαν Βουλγαρίαν Βλάχων καὶ τῶν περὶ τὸν Βαρδάρειον Τουρκῶν, ὅσοι ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὄρων εἰσὶ ...*». - R. Janin, *Turcs Vardariotes* 438. Για την οργάνωση της βουλγαρικής Εκκλησίας διεξοδικά βλ. I. Καργιαννόπουλος, *Ιστορία II* 472-474. Επιπλέον, σχετικά με την αρχιεπισκοπή Βουλγαρίας (Αχριδών) βλ. Ευανθία Κωνσταντίνου ή Τέγου-Στεργιάδου, *Τα σχετικά με την Αρχιεπισκοπή Αχρίδας σιγίλλια του Βασιλείου Β΄*, διδακτορική διατριβή, Θεσσαλονίκη 1988. - Αγγελική Δελιγάρη, *Η Αρχιεπισκοπή Αχριδών κατά τον Μεσαίωνα. Ο ρόλος*

ενδεχομένως αποτέλεσαν την υπαγόμενη στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης επισκοπή των «*Βαρδιαριωτών ἤτοι Τούρκων*». Η εν λόγω επισκοπή εμφανίζεται στη Notitia 7 της έκδοσης του J. Darrouzès⁵⁵. Οι αρχαιότεροι χειρόγραφοι κώδικες αυτής της Notitia χρονολογούνται στα τέλη του 11^{ου} και στον 12^ο αι., ενώ η ίδια η Notitia 7 αποδίδεται στον πατριάρχη Νικόλαο Α΄ Μυστικό (α΄ πατριαρχία, 901-907) και στον αυτοκράτορα Λέοντα Στ΄ Σοφό (886-912)⁵⁶. Επιπλέον, μνεία της επισκοπής (ως Βαρδαρίου) γίνεται και σε μολυβδόβουλλο που χρονολογείται στον 10^ο ή 11^ο αι.⁵⁷. Επειδή η επισκοπή στις αρχές της τουρκοκρατίας συναντάται ως «*Πολεαινίνης και Βαρδαριωτών*» (β΄ μισό του 15^{ου} αι.)⁵⁸ και η Πολεαινίνη ή Πολυανή ταυτίζεται με τη Δοϊράνη⁵⁹, υποθέτουμε πως η περιφέρειά της εκτεινόταν στην κοιλάδα του ποταμού Αξιού (Βαρδάρη) και συγκεκριμένα στο ύψος της λίμνης Δοϊράνης.

Επομένως, φθάνοντας ο Βασίλειος Β΄ στη Θεσσαλονίκη την κατέστησε βάση των επιχειρήσεών του, «*φρούριον ... και κατά τῶν ἐχθρῶν ἀσφαλὲς ὄρημητήριον*»⁶⁰. Κύριο μέλημά του ήταν η προστασία της πόλεως. Γνώριζε πως ο αντίπαλός του Σαμουήλ κρατούσε τις ορεινές περιοχές της σημερινής δυτικής Μακεδονίας. Εγκατέστησε λοιπόν το στρατόπεδό του στα περὶχωρα της Θεσσαλονίκης, πιθανότατα στην πεδιάδα που απλώνεται στα δυτικά της πόλης, προς την κοιλάδα του ποταμού Αξιού και πάντως σε ανοικτό πεδίο, καθώς είχε συγκριτικό πλεονέκτημα. Ενίοτε φαίνεται πως πραγματοποιούσε επιδρομές εναντίον περιοχών που κατείχε ο Σαμουήλ, για να εξασθενίσει τον αντί-

της ως ενωτικού παράγοντα στην πολιτική και εκκλησιαστική ιστορία των Σλάβων των Βαλκανίων και του Βυζαντίου [Ελληνισμός και Κόσμος των Σλάβων 12], Θεσσαλονίκη 2014.

⁵⁵. Βλ. J. A. A. Darrouzès (έκδ.), *Notitiae Episcopatum Ecclesiae Constantinopolitanae. Texte critique, introduction et notes* [Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin, Tome I], Paris 1981 (στο εξής: J. Darrouzès [έκδ.], *Notitiae*), Not. 7, σ. 278-279: «*τῆ Θεσσαλονίκῃ τῆς Θεσσαλίας ... ἰβ΄ ὁ Βαρδιαριωτῶν ἤτοι Τούρκων*». – Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη* 155.

⁵⁶. Βλ. J. Darrouzès (έκδ.), *Notitiae* 53, 55, 78. – Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη* 155.

⁵⁷. Βλ. Ν. Βέης, Λέων-Μανουήλ Μακρός, επίσκοπος Βελλάς. Καλοσπίτης, μητροπολίτης Λαρίσης. Χρυσοβέργης, μητροπολίτης Κορίνθου, *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 2 (1925) 122-146, σ. 146: «*ΚΕ ΒΟΗΘΗ ΤΩ ΣΩ ΔΟΥΛΩ † ΠΑΡΔΩ ΒΑΡΔΑΡΗΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚ(ΗΣ)*». – Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη* 156 σημ. 587.

⁵⁸. Βλ. J. Darrouzès (έκδ.), *Notitiae*, Not. 21, σ. 420. – Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη* 158.

⁵⁹. Βλ. R. Janin, *Turcs Vardariotes* 449. Κατά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13) η επισκοπή Πολυανής μεταφέρθηκε από τη Δοϊράνη στο Κιλκίς και μετονομάσθηκε σε Πολυανής και Κιλκισίου. Βλ. R. Janin, *Turcs Vardariotes* 449. – Ε. Χατζηαντωνίου, *Μητρόπολη* 158.

⁶⁰. *Εγκώμιον Φωτίου* 24.9-14.

παλό του, όχι όμως αποφασιστικής σημασίας ευρείας έκτασης εκστρατείες στην ενδοχώρα, όπου υπήρχε κίνδυνος στις ορεινές κλεισούρες και δυσχωρίες να υποστεί μία ακόμη δυσάρεστη ήττα, όπως εκείνη της Σαρδικής (Τριαδίτζας). Τέλος, υπήγαγε το 1020 –μετά την ολοκληρωτική νίκη του εναντίον των Βουλγάρων– όσους από τους «περὶ τὸν Βαρδάρειον» «Τούρκους» (Ούγγρους) ήταν «ἐντὸς Βουλγαρικῶν ὄρων» στην αρχιεπισκοπή Βουλγαρίας, ενώ οι υπόλοιποι ενδεχομένως αποτέλεσαν την υπαγόμενη στη μητρόπολη Θεσσαλονίκης επισκοπή των «Βαρδαριωτῶν ἤτοι Τούρκων».

**An Attempt of Athonite Abbots to Meet Emperor Vasileios II (976-1025).
Some Remarks**

In the Life of Saint Athanasios Athonite the attempt of a number of Athonite abbots to meet the emperor Vasileios II (976-1025) is sufficiently described. The abbots' purpose was to slander Saint Athanasios, whom they considered responsible for their subordinate position in relation to the "old fathers", to the emperor.

John Phakenos, the *protos* of the Holy Mount, was deceitfully convinced to be the leader of the mission to the emperor Vasileios II, who was at that time in Macedonia with his troops, preparing the war against the barbarians (i.e. the Bulgarians). To the abbots' and John Phakenos great surprise, on their way to the emperor, they met Saint Athanasios with other monks, who were on their way back from the emperor, whom they had already met. Being extremely embarrassed, the abbots tried to apologise. Only the *protos* revealed the plot to Saint Athanasios and asked for forgiveness. The abbots continued their way to the emperor but, to their bad luck, they were captured by the "Turks", who at the time, were not enemies but allies of the emperor. The "Turks" undressed the abbots and left them naked in the street. Saint Athanasios was such a philanthropist that he gave clothes to the abbots, who were brought in front of him, forgave them and they all returned happy to their cells.

The facts mentioned above raise some questions, which this paper aims to answer:

- 1) When is exactly the attempt of the Athonite abbots to meet the emperor Vasileios II dated?
- 2) Where was the emperor at the time and what were his plans?
- 3) Who were the so called "Turks" mentioned in the Life of Saint Athanasios Athonite?

Concerning the first question, a date between March or November 991 and September 994 is supported, because John Phakenos holds the

office and signs as *protos* from November 991. Although the Athonite abbots failed to meet the emperor, it is certain that Vasileios II met Saint Athanasios Athonite during this period.

Concerning the second question, evidence derived from the Life of Saint Athanasios Athonite, John Skylitzes and the *Encomium* of holy Photius the Thessalian prove that the meeting took place in Thessaloniki or perhaps somewhere in the plain located to the west of the city, where the emperor had camped with his army. The presence of Saint Athanasios and holy Photius was due to the emperor's need to seek moral support and the comfort of the prayers of holy men, just before continuing the war against the Bulgarians. Photius was a monk practicing solitary life at the foot of the mountain Chortiatis and Vasileios II called for him. In addition, the emperor sought allies in order to surround the Bulgarians both from North and West. In the period 991-994 he came to negotiations with the Croats and the Serbs. The latter sent delegates, who tried to come to the camp of Vasileios II from the sea.

Finally, as regards the real identity of the so called "*Turks*", who are mentioned in the Life of Saint Athanasios to have captured the Athonite abbots, they were probably Hungarians, who are reported to have settled in the valley of Axios river (Vardar) in the middle of the 10th century. After the final victory of Vasileios II over the Bulgarians, the Hungarians settled were under the archbishopric of Bulgaria (Achrida) (in 1020), while those living in the valley of Axios river (Vardar) consisted the bishopric of "*Vardariotes or Turks*", that belonged to the metropolis of Thessaloniki.

